

VERSLAG Meet Up VPRO Tegenlicht aflevering 'dwarse scheepsbouwers'

Kantoor Royal Bodewes, Werfkade 22, Hoogezand

Donderdag 11 april 2024 van 19-21.30 uur.

Wat kijken we terug op een fijne avond! Met als onderwerp: 'De Groninger scheepsbouwindustrie en in het bijzonder de Hoogezandster scheepsbouwer Royal Bodewes'.

We danken de genodigden voor hun bijdragen! Een avond met een andere opzet dan de Meet Up-avonden die we 'normaal' organiseren. 'We' zijn: Liesbeth Stoker en Henk Kinds (stad Groningen), Coen Ronde (Stadskanaal) en Reina Boels (Winschoten). Het was Liesbeth die na het zien van de aankondiging van de Tegenlicht-aflevering met het idee kwam om een gezamenlijke Meet Up te organiseren in – uiteraard – Hoogezand, bij Royal Bodewes!

Omdat de ruimte op kantoor bij Royal Bodewes in Hoogezand beperkt was, besloten we een 'kleine' en een 'grotere' Meet Up te organiseren. Op 11 april 2024 vond de 'kleine' Meet Up plaats, met een gericht aantal persoonlijk uitgenodigde mensen met affiniteit voor de maakindustrie. Bij deze Meet Up waren vanzelfsprekend leden van de familie Bodewes aanwezig en enkele medewerkers, maar ook genodigden van toeleveranciers, onderwijs, politiek en andere betrokkenen rond de scheepsbouwindustrie en een aantal 'open aanmeldingen'. Op woensdag 29 mei 2024 organiseren we een 'grote' Meet Up, in de grote zaal van hotel Faber in Hoogezand, waarbij iedereen welkom is. Bij deze ook de uitnodiging aan een ieder om deze avond onder de aandacht te brengen. Via deze link kunt u uw gratis plaats reserveren en het programma bekijken: <https://shorturl.at/kIBI6>

Voor jullie ligt het verslag van de 'kleine' Meet Up-avond. Dit verslag wordt ook gestuurd aan de VPRO. En we kunnen zelf de avond herbeleven door het verslag terug te lezen. Ook kunnen we ons met deze informatie goed voorbereiden op de 'grote Meet Up' op woensdag 29 mei 2024.

Achtergrondinformatie Royal Bodewes

Motto: LET'S BUILD SHIPS. Sustainable, innovative & reliable since 1812.

Bezoekadres: Werfkade 22, 9601 LG Hoogezand

Website: <https://royalbodewes.com/>

Youtube: <https://www.youtube.com/@Bodewesshipyards>

LI: <https://www.linkedin.com/company/royal-bodewes/>

Insta: <https://www.instagram.com/royalbodewes/>

Facebook: <https://www.facebook.com/royalbodewes/>

Kernwoorden op de Bodewes site o.a.: duurzaamheid – familiebedrijf - corporate sociale verantwoordelijkheid CSR (gezondheid, veiligheid, milieu en kwaliteit gaan voor).

Centraal op de discussieavond stond de vraag: Hoe komen we tot een toekomstbestendige scheepsbouw industrie?

Introductietekst bij het onderwerp van de Tegenlicht aflevering 'dwarse scheepsbouwers':

Dwarse scheepsbouwers

Uitzending: zondag 7 april 2024, 22.08 op NPO2

NPO start: zondagochtend 7 april

Industriepolitiek is weer in. We laten een heel actuele trend zien: de kwetsbaarheid van globalisering. De oudste industrie van Nederland liep al voorop en bewijst haar veerkracht. Dat is nodig ook want hoewel scheepsbouwers als Bodewes in Nederland momenteel de internationale competitie uit landen als Polen de baas zijn, doemt er veel grotere concurrentie uit het Oosten op: de Chinezen en Indiërs hebben afgelopen jaren enorme stappen gezet op de scheepsbouwmarkt ten opzichte van Europa en dreigen ons te verpletteren. Hoe houden we onze maakindustrie in leven en toekomstbestendig?

De werf van Bodewes bestaat al sinds 1812. De scheepsbouwers daar laten zien dat we echt weer hier kunnen produceren en de maakindustrie ook een plek kan hebben, zelfs moet hebben, in Nederland. We zien hoe familiebedrijven voor behoud van bedrijvigheid en werkgelegenheid kunnen zorgen, wellicht op lange termijn beter dan bedrijven die afhankelijk zijn van investeerders.

Meet-up kernwoorden: Maakindustrie, (hybride) scheepsbouw, kracht van familiebedrijf, Nederlandse producten, arbeidsmigranten

Maker: Kees Brouwer

Research: Arnout Arens

Tekst uit het persbericht van de VPRO:

Ooit maakten we alles in Europa, maar na decennia van globalisering en internationale competitie zijn er veel industrieën verdwenen. Want waarom dingen hier maken als het ergens anders op de wereld goedkoper kan?

Maar toen brak corona uit en bleek dat we geen eigen paracetamol meer konden maken. Tel daar nog een vastgelopen schip in het Suezkanaal en het dichtdraaien van de Russische gaskraan bij op en we krabben ons op het hoofd: toch best kwetsbaar, die globalisering.

Was het wel zo'n goed idee om alles naar het buitenland te verplaatsen? Heel voorzichtig lijkt industriepolitiek geen vies woord meer te zijn in Den Haag. De scheepsbouw, misschien wel de oudste industrie van Nederland, loopt hierin voorop en bewijst haar veerkracht.

De concurrentie uit het Oosten is moordend: de Chinezen en Indiërs hebben afgelopen jaren enorme stappen gezet op de scheepsbouwmarkt ten opzichte van Europa en dreigen ons compleet te verpletteren.

Maar aan het Winschoterdiep houdt Royal Bodewes desondanks al meer dan 200 jaar het hoofd boven water. Omdat ze alles *nét* anders doen. Heel gewoon. Ze laten niet alleen als enige hun schepen dwars te water, in plaats van met de punt van voren, ze zijn ook wars van poespas. Geen prafdeling, geen glossy folders en geen smoesjes. Maar wel een nieuwe generatie die klaar staat om het familiebedrijf over te nemen: de zussen Nienke Bodewes en Carlijn Bodewes zijn vastbesloten om *níét* de laatste generatie te zijn die het bedrijf drijvende houdt.

Op de werf zien we alle grote economische vraagstukken in het klein: hoe kunnen we minder uitstoten? Waar vinden we het talent met de kennis om echt iets te bouwen? Wat als er oorlog uitbreekt en je een half afgebouwd schip in Oekraïne hebt liggen? Vragen die Nienke Bodewes even nuchter als praktisch beantwoordt.

In de slechtste tijden was Bodewes blij met een opdracht voor de bouw van één schip, maar tegenwoordig is het een en al bedrijvigheid. Werknemers van Oude Pekela tot Calcutta en Haren tot Kharkov zijn ploegendienst aan het werk op meerdere werven. Een vijftal schepen zijn tegelijk in aanbouw, ze hebben zelfs extra werfcapaciteit in moeten huren om aan de grote vraag te voldoen. Meestal bouwen ze voor Europese rederijen, maar in deze uitzending gebeurt er iets unieks: voor het eerst bouwen ze aan een schip voor een Aziatische klant. De Asia Cement No. 9. is Made for Taiwan, in plaats van in Taiwan. Zijn de rollen omgedraaid?

De toekomst lijkt hoopvol, maar het blijft altijd er op of eronder. De marges zijn klein en één mislukte opdracht kan het einde van het bedrijf betekenen. Dat maakt de halve seconde 'vrije val' die elk schip maakt bij haar tewaterlating steeds weer zenuwslopend.

Start avondprogramma

De introductie van de avond begon met informatie over [het programma Tegenlicht](#) van de VPRO en dat iedereen zelf [een Meet Up](#) kan organiseren. De Tegenlicht Meet Ups zijn ontstaan uit het idee om samen verder te kijken en tot constructieve ideeën te komen, waar de uitzendingen ophouden.

Aan de hand van een onderwerp uit de meest recente of juist een oude aflevering gaan we samen in gesprek. De Meet Ups worden door het hele land georganiseerd en zijn voor iedereen toegankelijk. Meet Ups worden provinciaal, in onderling overleg met de initiatiefnemers en de VPRO afgestemd. De VPRO stelt de aflevering en de fragmenten ter beschikking. Landelijk is er na de aflevering een Meet Up in Pakhuis de Zwijger. En kent u [het archief van de toekomst](#) al?

Organisatoren / moderatoren

De organisatie van lokale Meet Ups is in handen van een aantal mensen-uit-de regio die zich aangesproken voelen voor het thema. Samen zorgen we voor de organisatie. Moderatoren zorgen er voor dat de discussie in goede banen wordt geleid. Voor deze Meet Up waren de organisatoren / moderatoren volgende mensen:

Gastheer

Coen Ronde

Gastheer

Henk Kinds

Gastvrouw

Liesbeth Stoker

Gastvrouw

Reina Boels

Gastheer: [Coen Ronde](#), [moderator Ronde](#), [moderator Ronde](#), organisator Meet Ups Stadskanaal

Gastheer: [Henk Kinds](#), organisator Meet Ups stad Groningen

Gastvrouw [Liesbeth Stoker](#), organisator Meet Ups stad Groningen

Gastvrouw: Reina Boels, organisator Meet Ups Winschoten, multi ondernemer, [Reina Advies](#), [koploperproject](#).

Na de introductie van de avond keken we samen de volledige [Tegenlicht-aflevering 'Dwarse Scheepsbouwers'](#). Deze aflevering werd op zondag 7 april 22:08 op NPO 2 door de VPRO uitgezonden op televisie.

Na de koffiepauze startten we het programma met de vraag: wie zitten er in de zaal?

Er zijn een aantal mensen specifiek uitgenodigd. Toeleveranciers van Bodewes, mensen uit het onderwijs, mensen van de gemeente – waaronder wethouder Hoesen – Spithorst. Er zijn ook een aantal mensen die via Eventbrite hebben gereageerd naar aanleiding van de uitzending van zondag 7 april 2024.

We hebben 3 fragmenten uitgekozen waarmee we met elkaar in gesprek gaan. In Meet Up termen: in dialoog. Geen mening is verkeerd, een ieder mag zeggen wat hij wil. Het gaat er om dat we met elkaar het onderwerp verdiepen en de inhoud in gaan.

Deze fragmenten uit de aflevering spraken ons het meeste aan. Voor deze avond hebben we bij deze fragmenten 'speciale gasten' uitgenodigd die bij het gekozen fragment vanuit hun expertise en ervaring, voor de discussie, een inhoudelijke toelichting kunnen geven. Daarbij krijgen de mensen uit de zaal de nadrukkelijke uitnodiging om hierop te reageren.

Speciale gasten

Projectmanager
bij Royal Bodewes

Nienke Bodewes

General Manager
bij toeleverancier
Steel Processing
Netherlands

Hidde Roorda

Opleidingscoördinator bij
Metaal en Scheepsbouw
Opleidingen Groningen

Jochum Admiraal

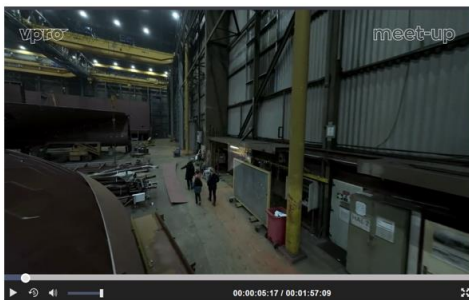
We beginnen met fragment 1: "Het geheim van Bodewes"

vpro tegenlicht

Discussie ogv fragmenten

- Fragment 1: 'Het geheim van Bodewes'

Projectmanager
bij Royal Bodewes

Nienke Bodewes

vpro

Samenvatting:

Je moet al vroeg snappen dat het bedrijf kwetsbaar is. En de markt net zo grillig als de zee.

[Nienke Bodewes](#): "Eind 2008 was een heel moeilijk moment. Toen is het kantje boord geweest. Mijn vader heeft het toen wel heel goed opgepakt. Dat kan ik me nog heel goed herinneren, dat gaf veel druk op het gezin. Ik leg mezelf ook wel een beetje die druk op – overigens niet dagelijks hoor – maar dat ik wel denk: het zal toch niet de 7^e generatie nu gebeuren, dat het daarin misloopt?"

Dat is ook de traditie. Zorgen dat het jou niet gaat overkomen. Het is misschien wel het geheim van Bodewes. Dat je gelooft in het bedrijf.

=====

Start discussie: Coen Ronde (moderator van de avond) vraagt aan Nienke Bodewes: Wat is dat, het geheim van Bodewes?

Nienke Bodewes geeft aan dat ze als eerste wil zeggen dat ze het heel fijn vindt dat er zo veel

bekenden, mensen die ze goed kennen en fijn mee samenwerken, zijn gekomen op deze avond: “We zijn natuurlijk benaderd door Tegenlicht om mee te werken aan deze documentaire omdat Kees¹ graag aandacht wilden besteden aan de maakindustrie en de kwetsbaarheid daarvan, in Nederland. Wij kenden Kees al van zo’n 20 jaar geleden, toen heeft hij de documentaire ‘pompen of verzuipen aan het Winschoterdiep’ gemaakt. Voor hem was de ingang bij Bodewes en de maakindustrie een mooi één-tweetje. Wij vonden het heel

*spannend, en we zijn ook zeker niet gewend om camera’s rond ons te hebben, en interviews te geven. Afgelopen zondag, toen de aflevering werd uitgezonden, hebben we samen op de bank de aflevering bekeken, en we vinden het ook wel echt heel erg mooi geworden. Het is een heel mooi en goed inkijkje in wat we maken en doen. Wat wij allemaal een beetje onderbelicht vinden is toch wel het stukje mensen die hier allemaal zitten, de toeleveranciers en de opleiding en personeel wat een ontzettend belangrijk onderdeel is van deze hele maakindustrie. Het uiteindelijke schip is het topje van de ijsberg. De mensen die hier zitten zijn maar een klein stukje van alle toeleveranciers die meewerken en meebouwen aan het schip. Dat hadden we wel iets meer belicht willen zien. *Coen Ronde, moderator* dat klopt, daar hebben we het ook over gehad. Die 2 aspecten willen we ook nadrukkelijk naar voren brengen vanavond. *Coen Ronde, moderator*, jullie krijgen heel veel reacties op de uitzending? *Nienke Bodewes*: ja, heel veel! Hele leuke, positieve reacties, mensen vinden het een mooi bedrijf, een mooi ambacht, en ook veel mensen die deze branche niet kennen, als je de branche niet kent heb je ook geen idee wat het inhoudt. Mensen geven ook aan dat ze het een hele leuke inkijk vinden in wat we maken.”*

Luuk Hijlkema van [Wärtsillä](#) (kent Nienke Bodewes): allereerst complimenten voor de prachtige documentaire. Luuk heeft er heel erg van genoten, een enorme vlag van herkenning. Een van de allereerste dingen die in mij opkomt: hoe krijgen we nou kinderen van de lagere schoolleeftijd geïnteresseerd in ons vak. Ze worden in groep 7 en 8 al zeer actief gestimuleerd om een zo hoog mogelijke Cito-score te halen. Eigenlijk is dat tegen het zere been van mensen die zo van die techniek houden. Het gaat niet om een hoge Cito score. Een Cito toets is goed, als je maar doet wat je leuk vindt. Hoe krijgen we die boodschap nou over bij de jonge mensen.

Coen Ronde vraagt aan Nienke Bodewes: weet jij het antwoord op deze vraag? *Nienke Bodewes* geeft aan: we proberen in ieder geval 2x per maand rondleidingen over de werf te geven aan scholen, om kinderen te laten zien wat we bouwen, wat we maken, wat kun je er mee. Het vak is

¹ Kees Brouwer, documentairemaker VPRO Tegenlicht

heel breed: het is niet alleen lassen of alleen ijzerwerker zijn. Er zitten ZO VEEL facetten in! Op die manier proberen wij vanuit Bodewes hieraan bij te dragen.

Coen Ronde: In de uitzending zei je: 'mijn ouders zeiden: stap niet in het bedrijf, doe dat nou niet, het levert te weinig op, het zijn allemaal mannen'. Wat zeg jij tegen jouw kinderen? Nienke Bodewes: ik zeg tegen mijn kinderen: ga aub doen wat je leuk vindt! En als zij iets anders heel leuk vinden, dan moeten ze dat vooral gaan doen. Ik laat het wel redelijk vrij.

Richard Schuitema, tot voor kort bij een grote ondernemersorganisatie werkzaam: Complimenten voor de uitzending! Richard vindt dat Nienke Bodewes / Bodewes erg bescheiden is als bedrijf, ze mogen zich best wat meer zich laten gelden. Wat de opleiding betreft: hij kijkt eigenlijk altijd naar Duitsland. In Duitsland staat techniek in een veel hoger aanzien. Iemand die een technische opleiding heeft, of die nu elektricien is, scheepsbouwer, metaalbewerker, die heeft aanzien in Duitsland. Wat me opvalt in Duitsland is, dat kinderen al op de basisschoolleeftijd met hun klassen bedrijven gaan bezoeken. Ieder jaar gaan ze naar een metaalbedrijf toe. Ze komen dus al op heel jonge leeftijd in aanraking met techniek. Wat hebben wij in Nederland gedaan? Vroeger als je naar school ging, dan kwam je langs smederijen, onderweg naar school kwamen kinderen in aanraking met techniek. Nu hebben ze alles weggestopt op industrieterreinen, het liefst zo ver mogelijk weg van de bewoonde wereld, Kinderen komen hierdoor niet meer in aanraking met techniek maar daar moet de industrie zelf het voortouw in nemen. En zo vroeg mogelijk beginnen!

Nienke Bodewes: ja, ja. Ik denk dat dat een mooi streven is, zo vroeg mogelijk beginnen.

Coen Ronde: dat risico lopen we, dat we het veel met elkaar eens zijn vanavond.

Jochum Admiraal (opleidingscoördinator MSO): Ik heb een tijdje gewerkt bij een bedrijf met 250 personeelsleden in de scheepsbouw en het wonderlijke feit deed zich voor dat er ieder jaar een vacature hing voor leerling in de scheepsmetaal, in lassen. Nu mogen jullie raden hoe veel kandidaten dat opleverde? Reactie uit de zaal: 0! Jochum: precies! Die 250 personeelsleden, die vonden het klaarblijkelijk niet de moeite waard om hun zoon of dochter of neef of nicht of wie dan ook te wijzen op de leuke opleiding, waarbij je ook nog verdient, je leert een vak, je houdt er een vaste baan aan over. Het heeft toekomst. Dat is waar we toch eens over na moeten denken. Hoe dat dan komt. We kunnen kijken naar scholen, en naar bedrijven, bedrijfsterreinen, maar het zit eigenlijk in ieder hier in de zaal.

Vraag uit de zaal: is er ook onderzocht waarom mensen dit niet hebben gedaan? Waarom ze kinderen niet even langs hebben gestuurd?

Jochum Admiraal (opleidingscoördinator MSO): dat zal een gigantisch pakket aan allerlei argumentaties zijn, zoals: mijn zoon kan goed leren, dus die hoeft dit niet te doen, het is handwerk, vies, Ook zijn er wel eens meisjes rondgeleid, maar dan was de enige opmerking die ze (lagere schoolleerlingen) maakten: wat stinkt het hier! Laatst is de vraag nog gesteld aan werfdirecteuren. Stel er komen kinderen langs je werf. Is dat dan een moderne, strakke, georganiseerde bouwomgeving of is het een soort Van Simmeren 2.0? Een aantal gaven toe dat het tweede deel eerder waar was dan het eerste deel. En ook daar zitten kansen.

Vraag uit de zaal: wat betekent dat, wat je zegt? En over welke beroepen hebben we het eigenlijk? De meeste mensen (ouders, docenten) weten helemaal niet welke beroepen er zijn in de scheepsbouw, laat staan dat ze weten welke opleiding er voor nodig is.

Martijn Beunk (Business development Royal Bodewes): in de aflevering werd wat verteld over het masterplan, voor allerlei subsidiestromen, daar wordt de focus gelegd op alternatieve brandstoffen,

dat gaat via een puntensysteem. Als je een Nederlandse reder hebt, dan krijg je een extra punt, als je het casco in Nederland bouwt, dan krijg je nog meer punten. En in één van die aspecten, in die subsidiestromen, zit dus ook Human resource en Human Capital. Wij gaan hieraan meedoen, maar dan moeten we dus ook een plan maken, we moeten stagiaires aannemen. Young Capital overall laten meelopen, als ambassadeurs van je product en om het uit te stralen. Tijdens één van die sessies werd ook gevraagd: wat is nou eigenlijk het probleem? hoe komt het nou eigenlijk waarom die mensen niet komen? Toen werd heel vaak het woord 'imagoprobleem' genoemd. De maakindustrie heeft een slecht imago. En dat is waardeloos om het maar even netjes te zeggen. Bodewes doet 1x per 2 weken rondleidingen voor scholen, volgende week hebben we hier een onderdeel van het Noorderpoortcollege. En Human Resource management, zij moeten ook meekomen naar de maakindustrie. Over twee weken werktuigbouwkunde. En niet alleen voor ons, maar ook voor onze toeleveranciers! Door die rondleidingen proberen we ons imago wat op te krikken. Want het is natuurlijk ook hartstikke leuk, maar het is een lange weg. Je moet onderaan beginnen, ik ben ook begonnen met schilderen, dat hoort er gewoon bij.

Coen Ronde (moderator) in gesprek met een Rieks van der Veen, medewerker bij Bodewes: Bodewes zorgt goed voor het personeel zei je. *Rieks:* Ja, dat doen ze. Ik blijf niet voor niets 45 jaar, dan moet er wel iets goed zijn. *Coen Ronde:* Terwijl je wel eens gevraagd bent om elders te werken. *Rieks:* ja dat klopt. Ik ben zelfs 3 dagen bezig geweest bij een ander bedrijf, maar dat waren geen schepen. *Coen Ronde:* Bodewes is een sociaal bedrijf. *Rieks* bevestig dat.

Martin Kanon (ondernemersvereniging Midden-Groningen): Ik had nog een aanvulling op de eerdere sprekers, een paar sprekende voorbeelden van bedrijven die bewust omgaan met 'Human Capital'. Vanuit de ondernemersvereniging Groningen doen wij een aantal keren bedrijfsbezoeken per jaar. Er staat mij nog een bedrijfsbezoek voor de geest bij [GGB installaties in Zuidbroek](#). Zij hebben een groot spandoek op de gevel: wij zoeken personeel! Wat ik heel leuk vond bij zo een bedrijfsbezoek is, dat jonge medewerkers het bedrijf gingen presenteren. En wat ik zag, dat waren 2 directeurs die aan de zijlijn trots stonden te wezen, en de jonge medewerkers die vertelden hoe zij het bedrijf binnengekomen waren. Maar ook hoe zij zich ontwikkeld hebben binnen het bedrijf. 2^e Punt wat we hebben gezien, bij het bedrijf [Eekels technologie in Kolham](#) bijvoorbeeld, waarbij het personeel, de ambassadeurs ook, heel erg in de familiekring gestimuleerd worden om stil te staan bij het feit: wat doet je vader, wat doet je moeder? Is dat ook leuk? Deelgenoot maken van hoe is het werk nou eigenlijk. Ze maken dus eigenlijk een soort van 'community' van personeel en familie er om heen voor nieuwe aanwas. Rolmodellen.

Coen Ronde: er zitten natuurlijk ook een aantal rolmodellen in de film. Het woord trots zijn op je bedrijf, op wat jullie doen hier, dat wordt gemist. Dat missen wij over het algemeen in het noorden ook. Trots op ons werk in het noorden.

Nienke Bodewes: Ik denk juist dat Groningers heel trots zijn op wat ze doen, wij zijn mega trots op wat we hebben gepresteerd. Ik denk alleen niet dat wij van die schreeuwers zijn, en dat maar de hele tijd lopen te zeggen. Bescheiden zijn we, we zouden het meer moeten uitdragen. Bescheidenheid siert de mensen. Ik hoop dat we met deze documentaire ons zichtbaarder maken en daardoor wat meer aandacht krijgen.

Coen Ronde: de aflevering is landelijk vertoont, dus er is aandacht aan besteed.

Nienke Bodewes: Ik weet niet of het naar aanleiding van de documentaire is, maar we hadden eergisteren bij de tewaterlating [Kees van de Staaij](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kees_van_der_Staaij) ([https://nl.wikipedia.org/wiki/Kees van der Staaij](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kees_van_der_Staaij)) op bezoek, de speciaal gezant van de maritieme maakindustrie. Hij heeft het stokje overgenomen van mevrouw [Marja van Bijsterveldt](#), oud CDA-kamerlid. Hij heeft een belangrijke functie in ieder geval. *Nienke Bodewes* hoopt dat het onderwerp hierdoor een hoop aandacht krijgt.

Martijn Beunk (Bodewes) stipte het net al even aan, het maritieme masterplan, was eerst alleen gericht op speciale schepen, de offshore en de marine. *Martijn Beunk* vult aan: maar vergeet ook niet de koopvaardij schepen en de normale scheepvaart. Maar liefst 90 % van alle vervoer gaat over water! De vrachtwagens van de zee, die moet je vergroenen en dat wordt – denken wij - vergeten. Daarom hebben we Kees van de Staij – de gazant – een beetje lopen masseren.

Liesbeth Stoker: Nienke Bodewes, je ouders hebben ook gezegd: je bent een vrouw in een mannenwereld, dat zien we ook heel goed in de film. Je geeft ook leiding aan mensen uit allerlei culturen waarin het niet gewoon is om orders van een vrouw aan te nemen. Hoe is dat?

Nienke Bodewes: Ik ervaar dat niet zo, ik heb er geen last van, ik voel het ook veel meer als samenwerken. En natuurlijk vraag ik wel eens wat, maar ik probeer het altijd op een nette, vriendelijke manier te doen, samen te werken. Het is een team effort wat we met z'n allen neerzetten. Ik ben helemaal niet bezig met die is de baas van die. Zo ervaar ik dat niet. Ik hoop ook dat ik dat niet zo overbreng. Ik heb er ook geen 'last' van, laat ik het zo zeggen. *Liesbeth:* Ook mensen van andere culturen niet? *Nienke Bodewes:* Nou nee, ze hebben het nog niet gezegd.

Coen Ronde (moderator) vult aan: Ik heb nog een hele andere vraag over de arbeidsmigranten. Ik heb nu de film gezien en ik zie allemaal Indiërs, Russen en andere nationaliteiten, maar waar zijn ze? Ik zie ze niet op straat. Waar leven die mensen, waar verblijven ze?

Nienke Bodewes: geen idee, ik weet het niet. Ik ken een paar jongens, die wonen in de stad en een aantal jongens wonen hier in Hoogezand-Sappemeer.

Coen Ronde: Jullie zorgen goed voor hen?

Nienke Bodewes: Als ik Rieks mag geloven, dan is dat goed.

Martijn Beunk (Bodewes) heeft hier antwoord op (Martijn Beunk weet alles! -): De meeste buitenlanders die wij in dienst hebben, die komen van Braintech(uitzendbureau) en inhuurpartner SIDC, via onze partner Bodewes Foxhol. Die heeft op haar beurt weer vergunningen, alles is goed geregeld. Ketenverantwoordelijkheid, dat soort zaken. Zij hebben een aantal woningen in Hoogezand verhuurd. Ook hebben zij met het oude hotel Martenshoek afspraken gemaakt, waar een grote groep mensen zit. In Zuidbroek staat een bedrijfspand dat tot appartementen is verbouwd. De

mensen worden pro actief benaderd of ze nog tevreden zijn. Het is heel belangrijk dat je die mensen goed verzorgd. Dan zijn ze ook goed voor jou. *Wij zijn écht heel afhankelijk van goed personeel.*

Coen Ronde: Ik heb nog 1 vraag aan Rik Wols (hoofdontwerper Bodewes): Rieks zegt in de aflevering iets over tekeningen. Hij volgt zijn eigen weg, soms zonder tekening, wist jij dat?
Rik: Ja, dat komt voor. *Coen Ronde:* En dat gaat goed? *Rik:* Als er gewerkt wordt, dan worden er soms ook fouten gemaakt.

Coen Ronde bedankt Nienke Bodewes.

We gaan naar het volgende fragment, **fragment 2: “No guts, no Hollands Glorie”**

**vpro
tegenlicht**

Discussie ogv fragmenten

- Fragment 2: ‘No guts, no Hollands glorie’

General Manager
bij toeleverancier
Steel Processing
Netherlands

Hidde Roorda

Samenvatting:

“We staan voor een enorme verduurzamingsslag en er komt wereldwijd ook een enorme vervangingsvraag aan. De gemiddelde leeftijd van de wereldwijde vloot is 22 jaar. Dit is dus een kans om marktaandeel terug te winnen. Maar dan moeten we wel nu doorpakken. Al eeuwen levert Nederland schepen en maritieme technologie over de hele wereld. En dus hebben we ook de kaarten in handen om voorop te lopen in die verduurzamingsslag. Het is gewoon een hele grote kans. Het is Hollands glorie. Zo heet ook de sectoragenda. No guts no Hollands glorie.”

Nienke Bodewes doet niet aan slagzinnen. Maar aan klare taal. “Met het laatste schip van Bodewes zijn ze klaar voor de verduurzaming. Het schip heeft aan boord 96 batterijen: 1000 kWh of 1 Mwatt. Het schip kan hiermee helemaal hybride, helemaal groen de Noorse fjorden binnenvaren. Het kan ongeveer 3 kwartier varen op deze batterijen. Daarmee is het helemaal zero emission, geen uitstoot. Het heeft een grote kraan op het dek staan, die helemaal bediend kan worden op deze baterijen, je hoeft geen hoofdmotor te gebruiken. Het is een groen pakket. De batterijen worden geladen uit de hoofdmotor en de propeller. Dit is dus echt high technologie. Als ik die jongens wel eens hoor praten, dan denk ik wel eens dat we naar de maan gaan!”

Vraag van Coen Ronde (moderator) aan Hidde Roorda, toeleverancier Roorda: We hebben dit fragment uitgekozen omdat – en dat geven jullie ook al aan - er weinig toeleveranciers in beeld komen in de aflevering. Hoe kijk je verder naar deze aflevering, maar ook naar de sector?

Hidde Roorda: Ik ben het met Nienke Bodewes eens, de marges zijn veel te dun. Je moet echt lef hebben om die Hollands glorie hier te houden. Met dunne marges is het gewoon heel lastig om te investeren in innovaties om ook weer goedkoper of sneller te kunnen produceren. Dan heb je lef nodig. We hebben 4 jaar geleden de coronacrisis gehad. Op een gegeven moment werden schepen minder afgenomen, minder gebouwd. Het was allemaal lastig. Wij als toeleveranciers hebben daar uiteindelijk de hoofdprijs voor betaald. Vanuit de doorstart voor Bodewes kunnen we wel weer toeleverancier zijn, maar nu in de huidige situatie hebben we eigenlijk alleen maar mazzel met een vermogende directeur. Want anders kun je gewoon niet innoveren. Dat is het gewoon als toeleverancier in deze branche. Ik weet niet of dat bij meerdere zo is, maar in onze tak van sport, de metaal, het aanleveren van metaalpakketten, is het gewoon echt onmogelijk om te innoveren. Je

hebt aan de ene kant Bodewes die graag zo goedkoop en efficiënt mogelijk een pakket wil, aan de andere kant heb je staalinkopen. Het is allemaal niet heel makkelijk. We hebben het heel veel over subsidies, subsidies op schepen, maar ik denk dat het ook een heel duurzame oplossing is om te kijken naar subsidies voor duurzame innovaties die echt bijdragen aan een hele ketenoplossing.

Coen Ronde, moderator: Denk je dat die agenda waarmee ze nu bezig zijn, dat die dat oplevert?

Hidde Roorda, toeleverancier: Ik hoop het! Ik weet het niet, we gaan het wel zien.

Coen Ronde: We moeten het wel zien, anders blijf je als toeleverancier niet overeind.

Hidde Roorda, toeleverancier: Het is belangrijk om in gesprek te blijven en te kijken naar verbeterlagen, ook al zijn het maar hele kleine verbeterlagen. Tegelijkertijd wil je samen een goedkoop efficiënt schip bouwen en ook genoeg overhouden om wel die investeringen te kunnen doen, wat uiteindelijk ten goede komt aan het hele proces.

Vraag van Coen Ronde aan de zaal: zijn er nog toevoegingen / aanvullingen van andere toeleveranciers?

Luuk Hijlkema van [Wärzila](#) (internationaal opererend bedrijf voor zeescheepvaart; leveren ook onderdelen aan Bodewes zoals motoren, schroeven, automatisering, componenten), is het helemaal met Hidde Roorda eens: We staan voor een enorme uitdaging, dat is duidelijk. Met de verduurzaming richting 2050 moeten we naar 0 emissie als het even kan. Daarvoor zijn een aantal dingen nodig. In de maritieme industrie hebben we heel vaak gezien dat met name ook scheepswerven in slechte tijden nogal eens een keer kopje onder gaan. Er zijn tal van voorbeelden van, hier in de regio waarin dat is gebeurd. Wat we nodig hebben in deze tak van sport is continuïteit. Die continuïteit ligt voor een heel belangrijk deel bij de politiek. We moeten de scheepsbouw en de maritieme industrie, met name ook in Noord Nederland blijvend ondersteunen, ook als het tegenzit. Ook op het gebied van innovatie. Er is er op dit moment gelukkig aandacht voor, het masterplan is er 1 van, de aanwezigheid van gelukkig de Haagse aandacht in de vorm van Kees van der Staij. Maar dit moet natuurlijk wel worden volgehouden. Het heeft geen waarde als er over 3 of 4 jaar weer een andere politieke wind waait, en alles weer voorbij is. En dat is ook precies de kracht van de familiebedrijven. Die hebben een lange termijn horizon om dit vol te kunnen houden. Vandaar dat een bedrijf als Bodewes nog bestaat. Maar dit geldt voor de hele industrie. En we moeten over onze eigen schaduw heen kijken en kunnen samenwerken door alle stakeholders heen. Dan maken we echt het verschil.

Wethouder Hoesen: Ik hoor een heleboel dingen die in mijn hoofd omgaan. Als overheid –

gemeentelijk - is het toch best nog wel lastig om stappen te zetten. Punt 1: Ik merk wel als wij bedrijfsbezoeken hebben dat elke keer als we weer buiten staan, we positief verbaasd zijn over hoe trots mensen zijn. En ook medewerkers. Ik denk, als ik kijk naar het eerste filmpje, dat niet alleen de kinderen maar ook de volwassenen hier een partij in de achtertuin hebben waar wij als inwoners helemaal geen flauw benul hebben van

wat daar allemaal bewerkstelligd wordt. Punt 2: ik ben het helemaal eens dat we vanuit de politiek breed moeten investeren, in innovatie. Ik wil ook graag de vraag neerleggen: we hebben een economische agenda, [Nij Begun](#). Vanmorgen hebben we kennis mogen maken met [Jacob Klompien](#),

de nieuwe kwartiermaker. We hebben recent met onze burgemeester en een aantal andere besturen om tafel gezeten. We willen heel graag met jullie samen bedenken hoe wij dit beter krijgen en beter op het netvlies krijgen wat er nodig is. Er is op dit moment heel erg de gedachte om te sturen op nieuwe bedrijvigheid. Maar laten we eerst ook eens even in beeld krijgen wat er is in onze provincie en laten we eerst zorgen dat de basis op orde is! Van onze bedrijven, van onze maakindustrie, de infrastructuur, want daarover horen we ook verschillende geluiden. Er zijn zoveel vraagstukken, ga daar eerst eens op investeren. Mijn vraag, vanuit de gemeente, is dus eigenlijk ook wel: welke stappen zijn nodig en welke (de juiste!) personen, zodat we straks ook aan de juiste radars gaan draaien? Dankjewel.

Coen Ronde, moderator: Dat is een uitnodiging!

Hidde Roorda, toeleverancier: Bedankt voor de uitnodiging! Ik ben het helemaal met de wethouder eens. Uiteindelijk moeten we er voor zorgen dat het ondernemersklimaat hier alleen maar beter wordt en z'n fundering vindt in de provincie Groningen. Het zou zonde zijn als we hier de werkgelegenheid missen, nog meer arbeidsmigranten moeten inhuren omdat we het nog minder voor elkaar krijgen. Dat zou gewoon doodzonde zijn.

Reactie uit de zaal, in reactie op mevrouw Hoesen: Wat ik me ook een beetje afvraag: het gaat eigenlijk over staatssteun, moeten we nu wel of niet de industrie en de innovatie naar vergroening ondersteunen met overheidsgeld. En dat gaat natuurlijk via allerlei omwegen e.d.. Dat wordt in Europa heel strak gefundeerd, er mag geen concurrentievervalsing plaatsvinden. Maar ik ben toch ook wel erg benieuwd wat de baas, de heer Bodewes hier van vindt? In de film blijft dat een beetje hangen. Net alsof hij er niet zo een voorstander van zou kunnen zijn. En iedereen heeft het er over. Moeten we bijvoorbeeld de Hoogovens redden met staatssteun, moeten we het hier doen. Zijn de tijden aan het veranderen op dat punt?

Jacob Bremer, een noorderling, Friesland, op een boerderij opgegroeid: Ik ben marine officier, technisch officier en werk nu bij Commit <https://www.defensie.nl/organisatie/commit>. Een onderdeel van defensie, commando, materieel en informatiesystemen, bij de afdeling maritieme systemen, het ingenieursbureau van de Marine. Een hele inleiding, maar ik herken hier veel van wat er gezegd wordt. Ten eerste: hier heerst een hele grote bescheidenheid. Dat hoor je heel vaak zeggen. Ik wil graag zeggen: wees trots op wat je doet! Dat straalt ook uit naar de nieuwe generatie en dat geeft aanwas. Wij zelf waren door alle bezuinigingen heen als afdeling een paar jaar terug minder dan 100 man. Recentelijk zijn we gegroeid naar ongeveer 300 mannen/vrouwen. We hebben een ontzettende verjonging gehad. Van ruim boven de 50 jaar naar net boven de 30 jaar. Dat komt omdat we heel veel stagiaires, afstudeerders, PhD's (Doctor in de wetenschap. De internationale term hiervoor is PhD, Doctor of Philosophy) aangenomen. Die komen weer terug, die zien hoe leuk het is en die blijven. Dus het is heel erg belangrijk om die basis er neer te leggen. Ik was daarnet met Nienke Bodewes aan het praten om te vragen hoe ze zich richten op innovatie. Wij zijn de afgelopen jaren aan het pushen geweest voor nieuwe techniek. Wij liepen gewoon achter, er was structureel te weinig geld om innovatie gedaan te krijgen. Nu, met die sectoragenda is er gewoon geld en ik ben op zoek naar al die kennis binnen Nederland om met elkaar de banden te versterken, aan te halen, een win-win situatie te creëren voor de Marine, voor de maakindustrie, voor ons als land, om de totale economie in Nederland te verbeteren. We zien in Europa een heel sterk blok in de maritieme wereld. Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een project, The Northern Native Ship building cooperation, om al die bedrijfstakken op een hoger niveau te brengen. Ik acteer ook binnen de Europese unie, binnen een aantal scheepswerven wordt mijn naam genoemd qua visie. Het is heel belangrijk om zelf visie te hebben over waar je wilt zijn. Waar ik naar toe wil is dat er gewoon geld beschikbaar is. Gisteren hebben we een contract getekend van 12 bedrijven om innovatie gedaan te krijgen. Zij sluiten aan, er zit voor hun wat in, er zit voor mij wat in. En er zit voor ons wat in, als defensie zijnde. Die kansen moeten we waar maken. Ik ben hier speciaal naar toe gekomen om ook het noordelijke gedeelte van

Nederland daar bij te betrekken. Er zijn gewoon mogelijkheden! Heel veel richt zich allemaal op het westen. Dit land is groter dan dat. Ik hoop hier te kunnen netwerken om dat onder de aandacht te kunnen brengen. The Dutch native design om met consortia de kennis beet te pakken en te laten groeien. Kijk daar eens naar, we kunnen elkaar denk ik écht helpen. Samen zijn we sterk, als klein land. Jaren terug ging heel veel naar het Oosten. Ik merk nu dat het oosten via de overheid weer naar ons toe komt. Ze zien dat wij de intelligentie hebben. Wij hebben de brains om het te kunnen doen. Wij gaan het gewoon fixen. Wees er trots op, iedereen! Wees trots op wat wij kunnen. (applaus uit de zaal).

Hidde Roorda, toeleverancier: Dat is wel grappig, dat u zegt dat Azië naar Nederland komt. Dat was ook precies de speech tijdens de doping van mr. Chu (namens opdrachtgever U ming marine transport, het cementschip voor Taiwan). Hij zei ook dat ze ontzettend fan zijn van alles wat wij hier kunnen, qua technologie, qua innovaties, qua nieuwigheden, slimmigheden. Dit ging dan specifiek over het thema dat het duurzaam vaart volgens mij. Zo heeft Harpelland bijvoorbeeld die hybride schepen varen. Puur op basis van die innovaties. Ik denk dat we daar inderdaad best wel trots op mogen zijn!

<https://royalbodewes.com/royal-bodewes-builds-cement-carrier-for-asian-shipping-company-u-ming-marine-transport-corporation/>

<https://dvhn.nl/economie/Groninger-werf-voltooit-uniek-cementschip-voor-Taiwan-28844036.html>

<https://www.rtvnoord.nl/nieuws/907206/dubbele-azie-order-voor-scheepswerf-royal-bodewes>

<https://dvhn.nl/economie/We-zullen-goed-op-jullie-schip-passen-in-Taiwan-28987554.html>

Coen Ronde, moderator: De vraag over staatssteun is nog een beetje blijven hangen.

Rutger van Centraalstaal: We zitten in dezelfde markt als Hidde Roorda (toeleverancier). Volgens mij is het ook een probleem dat wij inderdaad in Groningen hard werken, maar niet gelijk vooraan staan om ook een stuk van die pot te bemachtigen. Het is bescheidenheid. Het is dus ook voor dit soort potten. Bij ons nu ook, we hebben in 2020 een doorstart gemaakt omdat de markt ook te klein was om in te voorzien. We doen nu waar we heel goed in zijn, daar zijn we ook trots op en het gaat ook weer goed, vooral voor de scheepsbouw. Alleen nu zie je, dat je heel plat georganiseerd moet zijn. Innovaties kosten nu eenmaal geld. Als je dan ook nog de combinatie hebt van 'we lopen met de borst vooruit'. Er is nu een rapport uit, met een heel echelon eromheen die het blijkbaar leuk vindt om daar prat op te gaan of die daarop heel erg volgend zijn. Misschien zijn we daar in het Noorden ook wel niet zo goed in. Of voelen we ons daarin niet zo vrij, tegenover bedrijven in het westen die wel overeind worden gehouden door de overheid. Dat is ook een beetje onze handicap. We zijn plat georganiseerd en hebben de instelling: doe maar normaal, dan doe je al gek genoeg. We lopen daarin niet voorop. Dat is een beetje mijn boodschap.

Coen Ronde: Het opvallende is, dat ik dat niet alleen in jullie sector hoor, maar in heel veel sectoren. Dat zit toch in het aard van het beestje. Dat moet er een keer uit!

Reactie uit de zaal: ik heb nog een vraag met betrekking tot de business development. Een paar jaar geleden sprak ik een eigenaar van een scheepswerf in Nederland en die vertelde mij van, als ze in concurrentie waren in een derde land, zoals bijvoorbeeld in Taiwan, heb ik als Nederlander hele grote moeite bij commissariaten / via ambassades om deuren te laten openen. En welk ander land dan ook, zoals bijvoorbeeld de Franse ambassade staat veel meer voor de bedrijven. Is dat ook uw ervaring?

Martijn Beunk, Bodewes: Nee, ik heb voor het Taiwan-project, omdat het natuurlijk coronatijd was, zelf contact gezocht. Er is geen ambassade in Taiwan, uiteraard, anders worden de Chinezen boos. Het is een handelshuis, zoals de Zweden dat ook hebben. Die zijn proactief naar die klant toe geweest over hoe zij naar Nederland zouden kunnen komen. Anderzijds hebben we een handelsmissie gedaan ook al weer een tijd geleden, naar Panama, Colombia, dat ging allemaal ook heel mooi. We zijn ook in Indonesië geweest. Als het uitkomt, dan maken we er gebruik van, maar ja het is ook – met alle respect – weer overheid. Je probeert zo snel mogelijk naar die klant te gaan om zo min mogelijk ruis op die lijn te krijgen.

Reactie uit de zaal: Mijn ervaring is ook dat er een hele grote verschillen zitten tussen ambassades. Er zijn ambassades waar echt mensen zitten die de ondernemer direct ondersteunen en alle mogelijk moeite doen en ze zijn er ook die weinig doen, dat vinden ze beneden hun niveau.

Martijn Beunk, Bodewes: Wij zitten natuurlijk ook in de commerciële scheepvaart. Overheid die technisch probeert overheidsdeuren te openen. Voor het Taiwan verhaal hier in Nederland hebben wij het consulaat in Den Haag benadert dat er een zware delegatie overkomt, Yu Ming marine, dat is de grootste bulk carrier vanuit Azië, die komt over de 84 miljard omzet. Best een groot bedrijf dus, groter dan de Nederlandse vloot. Het mes snijdt aan 2 kanten: wij moeten die mensen informeren en zij moeten ons informeren.

Coen Ronde, moderator: De vraag over staatssteun, wil Nienke Bodewes daarover nog iets zeggen?

Nienke Bodewes: De vraag was dus of Herman (directeur Bodewes) voor of tegen staatssteun is? Herman is altijd heel erg bezig met werven, innoveren en zelfstandig houden en efficiënter maken, en hij is er ook altijd van om zelf zijn eigen broek omhoog te houden. Maar innovaties is natuurlijk een ander verhaal. Daarin heb je de support misschien dus wel nodig. En als het dan werkt, zoals Carlijn uitlegde in de documentaire, dan kan dat ook weer stoppen. Het bedrijf an sich moet dus gewoon zelfstandig kunnen zijn, en voor de innovatie kun je best een impuls gebruiken. Hij heeft het niet zo gezegd, maar dat is wel zoals ik denk dat Herman er in staat.

Aanvulling van Martijn Beunk, Bodewes: Gisteren tijdens de meet up in Amsterdam was er ook een vraag vanuit de groep, een werknemer (denk ik), in ieder geval iemand van Tatasteel die aangaf: 'dat masterplan, dat is natuurlijk hartstikke leuk, maar gaat het ook sector breed, zijn er ook kruisingen? Gaat het ook naar Tatasteel? Want die worden natuurlijk benaderd en onder vuur genomen, maar er werd ook door de Maritime Sisters gezegd dat ze ook heel erg met innovatie bezig zijn in de hoop dat dit ook wordt meegetrokken.' Want wij (Bodewes) halen op dit moment staal uit Japan! Omdat in Europa, in Ukraine de fabriek is kapotgeschoten door onze grote vriend Poetin. Dus ja, dan moet je wat als je competitief wilt blijven. Maar het is natuurlijk te gek voor woorden dat we aan de andere kant van de wereld staal moeten halen en dat hier in elkaar 'flansen' en dan weer terugsturen naar Taiwan.

Reactie uit de zaal: Nog 1 korte opmerking naar aanleiding van de voorgaande sprekers. Wat ik al eerder aangaf is de samenwerking, de collaboration. In het geval van U Ming hebben we wel exclusief samengewerkt met Royal Bodewes omdat U Ming bij ons wel een goed bekende klant was. Naar aanleiding van de opmerking van de heer Bremer (Marine / defensie) hebben we ook een hele mooie samenwerkingsovereenkomst op het gebied van research en development. We kunnen 2x het wiel proberen uit te vinden, op verschillende plekken in de wereld, maar waarom doen we dat niet gecoördineerd? We kunnen, denk ik, samen heel erg veel bereiken als we maar elkaar goed kunnen vinden.

Reactie uit de zaal: Het valt niet altijd mee zoals het hier gepresenteerd wordt. Ik heb met een hele hoop mensen van defensie wel gesprekken gehad, maar je krijgt praktisch geen opdrachten. De enige

opdracht die we ooit een keer gehad hebben was een compensatieorder. Maar rechtstreeks met defensie en andere overheidsinstellingen is verschrikkelijk moeilijk!

Vraag uit de zaal: Hoe komt dat dan? Zijn dat de aanbestedingsregels? Antwoord: Het wordt je niet gegund. En het gaat dan naar het buitenland.

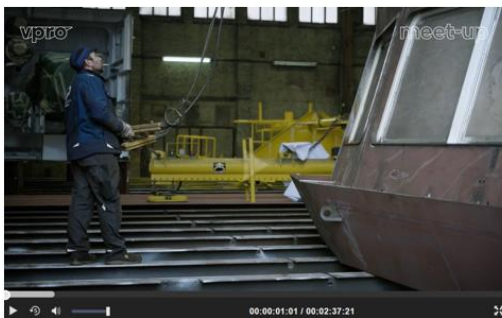
We gaan naar het volgende fragment, **fragment 3: “Wie wil er nou nog echt wat kunnen?”**

vpro tegenlicht

Discussie ogv fragmenten

- Fragment 3:
‘Wie wil er eigenlijk nog echt wat kunnen?’

Opleidingscoördinator bij
Metaal en Scheepsbouw
Opleidingen Groningen

Jochum Admiraal

Samenvatting:

Voor technische beroepen is het ontzettend moeilijk om mannen of vrouwen te vinden. We hebben 1 scheepsbouwopleiding in Groningen, metaal. Als daar een instroom van 15 jongens per jaar hebt, is dat veel. Dan verdelen we dat tussen de 5-6 metaalbewerkingsbedrijven hier in de buurt en dan is dat je aanwas. Er zijn gewoonweg niet genoeg mensen die goed technisch opgeleid zijn op alle niveaus. die gewoon in de sector willen werken. Alleen daarin hebben we niet geïnvesteerd. Want het is niet sexy als jouw kind voor een VMBO opleiding kiest. Maar waarom niet? We hebben dat als maatschappij wel zo gestimuleerd. Iedereen moet maar doorstuderen want dan ben je geslaagd. Doorstuderen, dat kunnen we wel. Maar wie wil er nou werken, in die koude hallen met snijbranders, lasbrillen en oordoppen, tussen roestig staal en verbrand ijzer, vette takels in een kakofonie van zagen, boren, slijpen en hameren en in vonkenregens je werk doen. Wie wil er nog vanuit het niets een compleet schip in elkaar lassen? Wie wil er nog zijn handen vies en kapot maken? Wie wil er eigenlijk nog echt wat kunnen?

Filmpje over de stichting Metaal- en Scheepsbouwopleidingen MSO Groningen <https://www.mso-groningen.nl/>.

Jochum Admiraal: het mooie wat je in deze video ziet is dat verschillende bedrijven een

opleidingslocatie benutten om aan vakbekwaam personeel te komen. Dat is de samenwerking die hier in het noorden zo uniek is. Er is een sterk maritiem cluster, en als daar schakels tussen weg zouden vallen, dan zul je zien dat de ketting zo sterk is als de zwakste schakel. Waar toeleveranciers bewust van moeten zijn is dat dit eigenlijk een unieke faciliteit is. Het is bijna uniek in Nederland dat er een locatie is waar scheepsmetaalbewerkers, pijpbewerkers, lassers en constructiewerkers in de praktijk

worden opgeleid. MSO werkt in opdracht van bedrijven, is geen school en geen onderwijsinstelling, ze krijgen geen subsidie, maar worden betaald door diezelfde bedrijven die bij MSO hun aankomende vakmannen plaatsen.

Coen Ronde, moderator: Zijn jullie bekend genoeg? Vraag aan de zaal: wie kende MSO? Een aantal positieve reacties uit de zaal.

Jochum Admiraal: Had beter gekund. Bekendheid is één van de kanten natuurlijk. Het lijkt er op dat mensen het niet de moeite waard vinden om ook maar 1 kandidaat te leveren, dan hebben we een probleem. En dat probleem zit bij ons allemaal. We kunnen gaan vingerwijzen wat er allemaal anders had gemoeten, het zit bij iedereen. Je wilt het beste voor je kind. Wat bij dat kind past, dat moeten we doen. Dat doen we binnen MSO ook. Mensen volgen hun eigen opleidingsroute. Bij MSO is niets groepsgewijs, behalve 2 dingen: theorie lassen en schoonmaken. Want dat is het mooie dat we in de uitzending zagen: een opgeruimde werf. Ik weet niet of het jullie opgevallen is ('jazeker' uit de zaal). Ik denk dat dat altijd zo is, hier (bij Bodewes). De werf ligt er altijd strak en netjes bij. Dat was niet voor de film, dat is altijd zo. Dat is de situatie waarin je jonge mensen wilt zien. Maar naast jonge mensen leiden we ook oudere leerlingen op: een 50-jarige gehad, die heeft vrolijk zijn pensioen gehaald. Het is dus ook belangrijk om naast 16-17 jarigen ook oudere mensen uit te nodigen om deze opleiding te volgen. In het project kansrijk opleiden: <https://www.werkinzicht.nl/project/project-kansrijk-opleiden/> <https://kansrijkberoep.nl/opleidingen/>

Ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt vinden een baan in de scheepsbouw. Bij Bodewes hebben ze onlangs via datzelfde project een tweetal Oekraïners geplaatst. Dus ook dat is een hele goede manier om vers bloed in die scheepsbouw te krijgen.

Reactie uit de zaal: er zijn 2 projectleiders sterk techniekonderwijs (STO) aanwezig

<https://www.sterктеchniekonderwijs.nl/> Barbara Bakker, projectleider Sterk Techniekonderwijs (STO), werkt voor het Aletta Jacobs college in Hoogezand: Wij hebben een samenwerking met het Winkler Prins in Veendam. Wat zij doen is techniek promoten in de breedste zin van het woord. Ze werken samen met het primair onderwijs (Het primair onderwijs omvat het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en het onderwijs op speciale scholen.) voor de doorlopende leerlijn techniek, de doorlopende leerlijn voor het

voortgezet onderwijs naar het MBO. Dus een stukje professionalisering van collega's en veel

samenwerking met het bedrijfsleven. We zijn er allemaal ook heel hard mee bezig. Waar ik heel trots op ben, is dat ik een eigen leerling van mij terug heb gezien in de film (!), dat vond ik echt heel cool. Waar ligt het probleem? Het probleem ligt overal. Het is een stukje imago, het is een stukje dat je er niet zo veel mee verdient, je krijgt er vieze handen van, dat wil je liever niet. Je wilt liever stil achter een computer zitten. Maar er is zo veel talent. Ik moest heel erg lachen om het stukje uit de film van Rieks, met de waterballon (die hij naar een docent heeft gegooid). (Gelach uit de zaal). Enige herkenning: ik heb deze week net een gesprek gehad met een leerling die een plant in de wc heeft gepoot. Dat mocht niet. Maar die is al zo klaar op school, die zou een opleiding bij MSO zo geweldig vinden. Alleen de weg er naar toe is (reactie uit de zaal: op de fiets – gelach). Hij moet van zijn ouders dit, en hij moet van zijn ouders een BOL opleiding nivo 4 doen. Maar wat hij wil, is wat jullie doen! De ouders hebben zo veel invloed, een grote stem daarin. Als jochie van 16 moet je echt stevig in je schoenen staan wil je je eigen route, daarin kunnen en willen kiezen. Wat MSO doet is een soort rode loper, ook voor die ouders, dan zien ze toekomst en dan zien ze ook: daar gaan we met z'n allen naar toe.

Jochum Admiraal: In Appingedam hebben ze voor het STO gekozen om een project samen met MSO te doen. Er is een schip gebouwd, bij MSO, met Delfsail moet het schip te water gelaten worden. Dat zijn de projecten die jonge mensen enorm aanspreken. Onlangs is Jochem met Nienke Bodewes naar het Aletta Jacobs college geweest, dan gaan ze virtueel lassen. Dat vinden mensen mooi. En als daar 1 of 2 uit over blijven vind Jochem het best, we hoeven geen 100. Maar we moeten ieder jaar instroom in de scheepbouw hebben. Daar zit ook het continuïteitsverhaal in. Wil je een instituut als MSO in leven houden zonder subsidie, dan heb je continuïteit nodig. In de afgelopen jaren is dat er wel geweest, het MSO bestaat al 41 jaar! Dus het verbaast me niet dat een aantal mensen MSO niet kennen.

Wethouder Midden-Groningen, Hoesen: Ik wil er even op inhaken: Het klopt inderdaad dat ouders heel veel invloed hebben, qua schoolkeuze. Als je 15 bent en je moet een school kiezen, dan ga je met pa of ma naar de school. Ik heb het zelf meegemaakt met mijn zoon. Die heeft de mavo gedaan op het Aletta. Dan is het hoe de school en de kantine er uit zien bijna het belangrijkste. Je kijkt niet eens: wat kun je. Daar ligt een hele grote rol. Verder is het nog de trotsheid laten landen, ook bij volwassenen. Wat kun je allemaal bereiken met bepaalde opleidingen. Ik wil het Aletta Jacobs nog even meegeven: mijn zoon zei tegen mij dat hij nooit in de deelschool binnen het Aletta is geweest, het stuk waar ze werken met hun handen. Het maakte mij niet uit wat hij ging doen, gewoon doen wat je leuk vindt. Ik wil graag meegeven: laat de leerlingen ook meewerken en ontdekken, binnen de deelschool. Ik weet dat het maatwerkuren zijn, en ook veel op vrijwillige basis. En hij gaat echt niet op vrijwillige basis nog een uur extra daar doorbrengen. Misschien moet je het dan ook meer verplichting geven. Misschien is dat al iets heel eenvoudigs. Laat ze aub kennis maken met techniek. Sommige vinden het gewoon hartstikke leuk! Als thuis weinig / niet wordt geklust kom je als kind er niet mee in aanraking. Probeer het gewoon. Dankjewel.

Jochem Admiraal: Bij MSO proberen we altijd levensechte dingen te maken. De doopgeschenken van Bodewes bijvoorbeeld, komen in de toekomst van MSO. Ook het kunstwerk de gebarsten baksteen die langs de A7 staat komt van MSO. Dus, die leerlingen bouwen aan dat soort projecten. Dat doen we om verschillende redenen: om niet voor de schrootbak te hoeven werken, dat motiveert natuurlijk helemaal niet. De examenkandidaten van Bodewes zijn nu bezig om een schoepje te bouwen. En dat is ook al verkocht. Dat is hun examenwerkstuk, en daar zijn ze ook niet van af te halen. Het fanatisme van de leerlingen resulteerde vaak met de vraag: kunnen wij niet overwerken? Overwerken? Ja, nou, morgen moet de motor er in, eigenlijk zouden we aan de motorfundatie nog iets willen doen. Uniek dat leerlingen gewoon na hun dag maken en normaal om half 5 vertrekken dat die zeggen: kunnen we nog overwerken.

Hendrik Hachmer, directeur Veenkoloniaal museum Veendam: ik merk ook wel als ouder van een kind op het Dollard college dat er een omslag is. Onze dochter, die is boer en onze zoon, die APK keurmeester wil worden, terwijl ik directeur ben, die hadden enthousiasme voor techniek. Dat is op het Winkler Prins in Veendam doodgeslagen. Toen was het van: VMBO deed niet mee. Toen is hij op het Dollard College Winschoten gekomen, toen was het al iets beter. Hoezo, het VMBO doet niet mee!? Jongens, pak dat VMBO op want straks zitten we allemaal met dat we geen mensen hebben!

Peter Zwiers, projectleider Sterk Techniekonderwijs (STO) Stadskanaal: We hadden het er al over wat

allemaal is uitgekleeft door de overheid. Het VMBO techniekonderwijs was daar ook onderdeel van. De financiering voor de techniek leerling was in het verleden identiek. In eerste instantie was er extra geld voor techniekleerlingen. De overheid besloot echter op den duur – in alle wijsheid – om de economie leerling evenveel te financieren als een techniek leerling. Waardoor scholen eigenlijk ook helemaal geen geld meer hadden om daar überhaupt nog maar iets aan te

kunnen doen. Met als gevolg dat heel veel techniekopleidingen zijn weggefallen. Gelukkig heeft het rijk besloten: we pompen daar weer geld in, 100 miljoen per jaar, structureel en dat heeft er sinds 2020 toe geleid dat we daar ook weer fors in kunnen investeren. Als ik kijk naar mijn eigen school, dan zijn we van 40% instroom in de techniek naar 55% instroom in de techniek gegaan. Dat zijn mooie aantallen. Tegelijkertijd hoor ik ook: ja, dat zijn toch nog wel weinig. We hebben op heel veel invloed, maar dat we krimp hebben qua aantal kinderen, als je daar wel iets aan wilt doen dan hebben we een heel ander vraagstuk (gelach uit de zaal). Maar dat leidt er dus ook toe, ik zag de lassimulator op het scherm verschijnen, we gaan tussen de 20-30 basisscholen per jaar, onder andere ook met zo een lassimulator. Kinderen van 10 jaar leren al lassen. Ik wil toch ook nog 1 voorbeeld met jullie delen. Een leerling pro, een meisje van 13 jaar, deed zorg en welzijn. Ze zag in het las-/metaallokaal dat daar gelast werd. Toen dacht ze: dat wil ik ook. Dit zat niet in het lesprogramma. Gedreven docenten, daar staat en valt het mee. De docent zei: goed, we gaan aan de slag! Ze is inmiddels 14 jaar en heeft haar MIG-diploma gehaald (Bij MIG lassen wordt een inert gas gebruikt en worden koper, aluminium en non-ferro metalen gelast. Bij MAG lassen wordt een actief gas gebruikt en on- laaggelegeerde staalsoorten gelast. Beide lasprocessen hebben hun eigen NIL lasopleidingen en lasdiploma's van niveau 1 t/m 4). Vorige maand werd ze 2^e bij het Nederlandse Kampioenschappen lassen! (enthousiaste reacties uit de zaal).

Regina Rijkema (Impact Producer Tegenlicht bij de VPRO): Ik ben eigenlijk wel benieuwd de heer Admiraal, of de leerlingen die bij u komen, blijven werken bij de bedrijven of gaan ze elders werken? Ligt daar een contract aan ten grondslag? Hoe werkt dat?

Jochem Admiraal: In de CAO grootmetaal staat dat als een kandidaat een diploma haalt, dat hij dan ook automatisch een vaste aanstelling heeft. Dat is geen garantie dat ze blijven natuurlijk. Daar moet je als bedrijf wat voor doen. Anekdote: het komt voor dat jonge mensen toch minder goed voldoen als dat het leek. Daar kunnen we niets mee. Ook in 2024 komt het voor dat je iemand een 2-jarige opleiding geeft, dit kost een slordige € 20.000,00, en aan het eind van dat tweede jaar komt er uit: je bevalt toch minder goed dan dat het wel leek. Komt voor. Heel anders is het natuurlijk, dat als iemand een vast contract aangeboden krijgt, zoals in de CAO vaststaat, en dat zo iemand ineens zegt:

nou, ik heb er nog eens over nagedacht maar ik wil toch stukadoor worden. De toorn die toen ontstak was bijna eindeloos. Hoe zo'n jong mens het waagde om een vaste aanstelling zomaar af te wenden. Hij is uiteindelijk zonnepaneelmonteur geworden. Het is niet goed afgelopen allemaal. Maar daarin merk je toch dat we ook als bedrijven moeten wennen aan de moderne tijd. Het is allemaal niet meer van: ik zeg dat je dat moet doen; zo gaat dat niet meer. Dus daar hoort die vanzelfsprekendheid bij, die we ook in de aflevering zien. Je hoort als bedrijf energie te steken in binden op heel wat verschillende manieren.

Coen Ronde, moderator: Nog vragen / toevoegingen uit de zaal?

Henk Kinds, organisatie: Ja, er was nog 1 ding: Rieks heeft iets wezenlijks niet in de aflevering kunnen zeggen, dat is namelijk het belang van degene die je dan tegenkomt op het werk als je naar een werkgever als Bodewes gaat.

Rieks van der Veen (werknemer Bodewes): De man waar je bij aan het werk komt is vreselijk belangrijk. Die man, die zorgt ervoor dat jij plezier krijgt in je werk. Dat is heel belangrijk. Ik ben van school gestuurd. Na 3 jaar moest ik bij de directeur (van Bodewes) komen en die zei: je hebt helemaal geen diploma. Rieks zei dat hij dit wel had aangegeven toen hij werd aangenomen. Bodewes wilde wel graag dat hij weer naar school zou gaan. Rieks vond van niet, zat hij weer in die ellende. Maar nu komt het: Dat was een opleiding van 3 jaar. Ze moesten ook eerst vergaderen of hij er wel naar toe mocht omdat hij geen LTS diploma had. Uiteindelijk kregen ze het voor elkaar en ging hij weer naar school. En dan komt die ommekeer. Je moet dingen doen die je leuk vindt. Waar je plezier in hebt. Het was een opleiding van 3 jaar en ik was de enige die het in 2 jaar deed. Dat is het plezier wat je daar krijgt. De man die hem begeleidde motiveerde hem ook om te gaan oefenen met ijzer. Hij heeft werkstukken gemaakt die wel 15 jaar in de kantine hebben gestaan! Zo ging het vroeger. Het is dus heel belangrijk met wat voor iemand je in contact komt, als je dat werk wilt doen.

Jochum Admiraal: We moeten nog even naar een robot toe. Het bestuur van MSO zei: jullie moeten een lasrobot hebben. Ik zei: dat is veel te duur, dat gaan we niet doen. We hebben daarop een kunstwerk gemaakt van een robot van alle werkstukken die we in een bepaalde periode hebben gemaakt. Die staat nog steeds voor de deur bij de locatie aan de Duinkerkenstraat. Maar ondertussen draait de wereld door. Binnenkort gaan we ook als faciliteit ROTS (regionale opleidings en trainingsinstituut voor slimme scheepsbouw) aan het testen en ontwikkelen van robotisering van scheepsbouw. Dat is leuk, want als MSO dat in huis heeft, dan krijgen de leerlingen ook nieuwe techniek mee. Dat is een deel van een oplossing van het probleem.

Reactie uit de zaal: Voorafgaand aan dat jongens en meisjes bij MSO komen, komen ze van het Aletta en daarvoor van de basisschool. In Groningen hebben ze [de stichting jonge onderzoekers](#), waar ze al heel jong (tussen de 8 en 18 jaar) in aanraking komen met techniek. Is zoiets ook hier in Hoogezand? En kan Aletta daar gebruik van maken?

Loes Heeling – gemeente Midden-Groningen: We kennen in ieder geval de Innovatieweken, dat is een samenwerking tussen het dr. Aletta Jacobs college, het primair onderwijs, Biblionet en de gemeente. In deze week wordt kennis gemaakt met bedrijven uit de regio, er wordt een werkbezoek gedaan met schoolklassen en er wordt een werkstuk gemaakt op het dr. Aletta Jacobs college. En bij het [e-lab](#) worden ook dingen gemaakt, kinderen zijn heel erg met hun handen bezig. Dat is de leeftijd van groep 7 en 8. Daar komen ze tot antwoorden op vragen als: welke schoolkeuze ga ik maken. Op die manier proberen we ze wel kennis te laten maken. In het Biblionet in Hoogezand, in het [e-lab](#), daar proberen ze ook na schooltijd kinderen te leren maken met 3d printers, en zulk soort zaken. Daar leren ze onderzoeken, samenwerken en de 21^e eeuwse vaardigheden.

We besluiten de avond met een korte samenvatting van de avond. Iedereen wordt bedankt voor zijn / haar inbreng. *Reina Boels (organisatie)* maakt een uitgebreid verslag.

Tot slot!

- De **tweede meet up is 29 mei 2024 om 19:00** uur bij een ander oud familiebedrijf in Hoogezand [Hotel Faber](#), Meint Veningastraat 123, 9601 KE Hoogezand.

De centrale vraag van deze Meet Up is:

hoe krijgen we de wind in de zeilen van de regionale technische maakindustrie?

Bij deze tweede meet up is iedereen weer welkom. We gaan verder en breder met elkaar in gesprek aan de hand van fragmenten uit de aflevering 'Dwarse Scheepsbouwers' en inleidende gesprekken met o.a. [Nienke Bodewes](#), projectmanager bij Bodewes, en [Kees Brouwer](#), VPRO-regisseur van o.a. Dwarse Scheepsbouwers; en met verhalen van mensen uit de zaal. Wilt u ook hier uw steentje bijdragen en meehelpen aan het versterken van de technische maakindustrie in de regio? Reserveer dan uw gratis plaats via: <https://shorturl.at/klBl6> en/of stuur de uitnodiging door binnen uw netwerk!

- *NB! De open dag van de stichting Metaal en Scheepsbouw Opleidingen is op dinsdag 28 mei, 14.00 - 16.00 uur MSO, Duinkerkenstraat 56-1, Groningen.*
- *En de Open Dag op de scheepswerf van Royal Bodewes, Industrieweg Industrieweg 17, 9601 LJ Hoogezand is op 10 juni 2024. Exacte tijden volgen nog.*

Graag tot woensdag 29 mei, dank voor uw aandacht en wel thuis!

[Reina Boels-Feikens](#) (Meet Up Winschoten), [Coen Ronde](#) (Meet Up Stadskanaal) en [Henk Kinds](#) en [Liesbeth Stoker](#) (Meet Up 050) in samenwerking met [Martijn Beunk](#) van Royal Bodewes

Volg ons op [Tegenlicht 050!](#)

praat mee over de toekomst van de maakindustrie

kom naar de Tegenlicht Meet-up!